



SYNDICAAL VOORMAN ÉN VOORBEELDIG ARCHIEFVORMER

Archief Frans Verheyen

Godfried Kwanten

Een archivaris is geen onderzoeker. Hij/zij leest en analyseert de documenten niet van a tot z, maar identificeert dossiers, koppelt ze aan een taak of handeling van de archiefvormer en geeft de bundels hun correcte plaats in een archiefstructuur. Zo creëert hij/zij een wegwijzer voor de onderzoeker. Vaak volstaat die minimale activiteit evenwel al voor de archivaris om een goed beeld te krijgen van de archiefvormer. De aanduidingen op de bundels, de wijze waarop archief geordend en gebruikt werd, wat aanwezig is en wat niet: dat alles leert essentiële zaken over de man/vrouw die eens de dossiers vorm gaf. Dat was zeker het geval voor archiefvormer Frans Verheyen (1922-1983), een spilfiguur in de naoorlogse christelijke arbeidersbeweging van de Kempen. Zijn echtgenote Victorine Lemmens en zijn kinderen bezorgden recentelijk zijn persoonlijk en ongerept archief aan KADOC, waar het werd geïnventariseerd.

Frans Verheyen doemt uit zijn archief op als een ‘pietje precies’, een perfectionist en een zeer gedreven, beslagen en veelzijdig persoon die zich met grote verbetenheid in zijn opdrachten vastbeet. De manier waarop hij zijn activiteiten stelselmatig documenteerde en zijn dossiers thuis en op zijn werk klasseerde (die overzichten bleven bewaard), wijst op een zeer systematisch denken en consequent handelen. De aard van de bundels illustreert zijn brede interesse, naast het regionale netwerk waarin hij zich bewoog én zijn passie voor het verleden.

Verheyen liep school in het Turnhoutse Sint-Victorinstituut, maar bleef zijn hele leven studeren en grossieren in diploma's en getuigschriften. In 1939 trad hij in dienst van de stad Turnhout, maar via zijn engagement in de KAJ, in de KWB en in enkele ACV-vakcentrales belandde hij in de christelijke vakbeweging van het verbond Turnhout. Daar was hij jarenlang (1946-1972) hoofd van de studiedienst. Vanaf 1972 gaf hij als ACV-secretaris leiding aan dat verbond. Hij werd een spin in het web van de sociale ontwikkeling en de industrieel-economische expansie van de Antwerpse Kempen. Op het einde van zijn loopbaan werd hij ziek. Hij overleed voortijdig in 1983.



Enkele onderdelen van het archief van Verheyen zijn uniek en verdienen enige toelichting.

Frans Verheyen
tijdens een vormingsles van ACV
en KAJ, 1957-1958.

Verheyen geraakte kort voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog in toenemende mate geëngageerd in de christelijke arbeidersbeweging in zijn geboortestad. De figuur en inspiratie van Cardijn waren daar niet vreemd aan. Het was de periode van een semi-clandestiene werking, vermits syndicale en politieke acties verboden waren. De Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ) en de pas opgerichte Katholieke Werkliedenbonden (KWB) legden zich vooral toe op religieuze en vormende activiteiten. Verheyen geraakte ook betrokken bij het verzet. Hij zou het statuut van 'erkend weerstander' verwerven. De bundels in zijn archief reiken belangrijke bouwstenen aan voor de studie van het leven van de Turnhoutenaars en hun verenigingen tijdens de bezetting en voor mobilisatie, ravitaillering, verzet, collaboratie en bevrijding. In het oog springt de verzameling briefwisseling tussen Verheyen en verplicht tewerkgestelde kajotters in Duitsland. Wat de onmiddellijke naoorlog betreft, bevindt zich een dossier in het archief over de oprichting en eerste jaren van de CVP-afdeling van de stad Turnhout. Verheyen was er trouwens secretaris van.

Na de oorlog werd Verheyen een dynamisch hoofd van de ACV-studiedienst. Hij kan worden beschouwd als een exponent van een bepaalde generatie syndicalisten (én patroons) die in de jaren 1950-1960 een onbegrensd vertrouwen hadden in een sociale en economische vooruitgang die het resultaat zou zijn van de voortschrijdende inzichten van techniek en wetenschap. Productie- en arbeidsprocessen, classificaties van werknemers, sociale relaties ook, moesten volgens hen op 'wetenschappelijke', op 'objectieve' wijze worden bestudeerd en ingericht. Dat zou niet alleen leiden tot productiviteitsstijgingen en economische groei, maar ook tot sociale vooruitgang, tot stabiele sociale relaties en zelfs tot meer arbeidsvreugde. Geestdodende arbeid zou spoedig tot het verleden behoren. In bedrijfstakken en op de werkvloer moesten goed opgeleide 'technici' die wetenschappelijke aanpak introduceren. Het archief-Verheyen illustreert die optimistische visie voortreffelijk. Verheyen zou trouwens - zeer opmerkelijk voor die tijd - opleidingen volgen in die materie in de VSA, de bakermat van die inzichten en aanpak (met een hele reeks dagboeken tijdens zijn verblijf in 1955). Hij verspreidde zijn daar verworven inzichten via honderden cursussen en vormingsinitiatieven. Lesbundels en documentatie werden slechts exemplarisch bewaard in het archief. Ze zijn immers massaal aanwezig in het archief van de (nationale) ACV-Dienst Techniek en Produktiviteit.

De economische crisis van de jaren 1970 hielp die generatie, met haar onwankelbaar en wat naïef vooruitgangsgeloof, uit haar droom. De economische vooruitgang stokte en de sociale pacificatie kwam op de helling te staan. Verheyen was inmiddels ACV-verbondssecretaris en draaide al ruim een decennium volop mee in de initiatieven voor de economische ontsluiting van de Antwerpse Kempen. Er werden industrieterreinen aangelegd, de verkeersinfrastructuur werd verbeterd, buitenlandse bedrijven werden aangetrokken en arbeidskrachten werden opgeleid. 'Volledige tewerkstelling' en 'werk in eigen streek' waren de motto's. Werkgevers, werknemers en lokale politici sloegen de handen in elkaar. Die evolutie is voortreffelijk gedocumenteerd in het archief, dat een volledige, zeer ruime en wellicht unieke reeks vergader- en werkdocumenten bewaart van de Kempische Economische Raad (1950-1982, Verheyen was jarenlang voorzitter), het Ekonomisch Komitee voor de Kempen (1959-1982) en het Adviserend Regionaal Comité Ontwikkelingsprogramma Zuiderkempen (1961-1963). Daarnaast bevat het archief nog boeiende dossiers over bijvoorbeeld grensen seizoenarbeid en over enkele grote bedrijven in de regio (Métallurgie Hoboken-Overpelt, Métallurgie et Mécanique Nucléaires Dessel, Vieille-Montagne Balen, Glaverbel Mol).

De volledige beroepsloopbaan van Verheyen stond in het teken van zelfstudie en van onderwijzen. Onderwijs en opleiding waren voor hem noodzakelijke instrumenten om sociale emancipatie en economische vooruitgang te realiseren. Verheyen verstreekte zelf vorming voor honderden fora, was jurylid voor vele examens en

eindverhandelingen in sociale hogescholen, zette initiatieven van beroepsoriëntering op en zetelde in enkele inrichtende machten van scholen met bijzonder onderwijs en beroeps- en technische opleidingen. Te vermelden zijn onder andere de dossiers over de beginperiode van het Geelse Hoger Instituut der Kempen, mee opgericht om te voldoen aan de honger van Kempense industriële bedrijven naar ingenieurs en technische beroepen.

Ten slotte was Verheyen een passioneel verzamelaar van historische documenten. Door zijn ingrijpen bleven een aantal pareltjes bewaard. Zo redde hij het archief van de Katholieke Volksbond Turnhout, destijds, wellicht door een ijverige secretaris, in chronologische orde in grote registers geplakt. Verheyen nam ook het archief van de jezuïet en KAJ-proost Jozef Cleymans onder zijn hoede. Het bestaat uit honderden brieven over de werking van de KAJ tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in het verbond Turnhout. Zelden bleef een proostenarchief dat zo'n prachtig tijdsbeeld biedt, zo ongerept bewaard. Oorlog en bezetting, met de koningskwestie en de leopoldistische actie als uitvloeisel, boeiden Verheyen mateloos. Dat blijkt onder andere uit de vele documenten die hij verzamelde over de relatie christelijke vakbeweging-bezetter. Die betreffen niet alleen de toestand in Turnhout, maar ook het nationale niveau. Hoe Verheyen in het bezit kwam van sleuteldocumenten over de opstelling van het ACV tegenover de Duitse overheid en over de Unie van Hand- en Geestesarbeiders, is niet bekend. Wellicht ontfermde hij zich over die dossiers die hij hier of daar aantrof of die hem als bekend verzamelaar werden toegespeeld.

In het archief van Verheyen bevinden zich nog een aantal andere 'Fremdkörper', dossiers bijvoorbeeld over het Turnhoutse Moederhuis (1929-1933), over de Turnhoutse Werkmansbeurs of over de pensioenwetgeving in de jaren 1930. Het archief van de Katholieke Volksbond Turnhout en dat van pater Cleymans werden van het archief Verheyen afgescheiden en als zelfstandige bestanden ontsloten. Het (fragiele) archief Volksbond werd ook integraal gedigitaliseerd.

Het mag duidelijk zijn dat het onderzoeksbelang van dit persoonsarchief de persoonlijke geschiedenis van zijn archiefvormer of de evolutie van de christelijke arbeidersbeweging in Turnhout overstijgt. Het bevat ook uniek basismateriaal voor de sociale en industriële ontwikkelingen in de Kempen na 1945, naast documenten over nationale gebeurtenissen. Ongetwijfeld was het de ambitie van Verheyen om ooit zelf de sociale en economische geschiedenis van de Antwerpse Kempen te schrijven en de rol die de christelijke arbeidersbeweging daarin speelde. Zijn vroegtijdig overlijden beëindigde daar anders over.

Het archief is raadpleegbaar na toestemming van het afdelingshoofd Behoud en Beheer van KADOC.